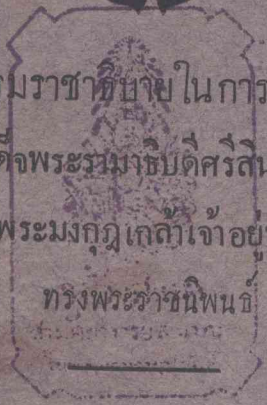

พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์
 พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ
 พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานแจก
 เนื่องในงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสนองพระเดชพระคุณ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ในวันตรงกับเสด็จสวรรคต ที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์
พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีวชิราวุธ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงพระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานแจก
เนื่องในงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสนองพระเดชพระคุณ
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในวันทรงกฐินเสด็จสวรรคต ที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔

สารบัญ

คำอธิบาย	หน้า ๑
ลักษณะแต่งโคลง	„ ๗
ว่าด้วยแบบโคลงต่าง ๆ	„ ๑๓
โคลงสุภาพ (แบบจินตามณี)	„ ๑๔
โคลงทันที่ (แบบจินตามณี)	„ ๑๔
โคลงกลบท	„ ๑๖
โคลงกระทู้	„ ๑๘
โคลงคั่น	„ ๒๐
โคลงโบราณ	„ ๒๑
โคลงเยี่ยงโบราณ	„ ๒๕

คำอธิบาย

ข้าพเจ้าผู้ ๑ เป็นผู้เชื่อมั่นอยู่ว่า จินตະกะวีนิพนธ์เป็นสิ่งที่
ให้ผลดีหลายประการ ดังจะกล่าวแต่โดยย่อพอเป็นสังเขป
ส่วนผลซึ่งโคลงฉันทกัณฑ์กอลอนจะให้แก่ผู้อ่านหรือผู้ฟังนั้น
อาจจะมีได้ดังต่อไปนี้ คือ

๑. สบายใจ คล้าย ๆ ฟังเพลงบรรเลง
๒. เพลิน ทำให้ลืมสิ่งซึ่งระคายเคืองใจอยู่บ้างได้ชั่วคราว
๓. ได้ฟังโวหารอันแปลก
๔. ได้ทราบความคิดของผู้แต่ง

จริงอยู่หนังสือที่แต่งเป็นร้อยแก้วก็อาจจะให้ผลเช่นกล่าวมานี้
ได้เหมือนกัน แต่ร้อยแก้วเสียเปรียบกัณฑ์โคลงเพราะขาดจังหวะ
ซึ่งชวนให้เพลิดเพลิน เช่นเราไปนั่งฟังเทศนาหรือฟังอาจารย์อธิบาย
ก็ได้ประโยชน์ แต่เราคงไม่คิดเคาะจังหวะตามคำพระเทศน์หรือ
ตามคำของอาจารย์นั้นเลย แต่ที่เราไปฟังคนร้องเพลง หรือฟังเต
ร ฟังพิณทวนีย์ เราอดเคาะจังหวะตามไม้อะไรไม่ได้ ดังนั้นแปลว่า
เสียงซึ่งมีจังหวะย่อมให้ผลแก่เส้นประสาทของคนเราในทางดี คือ
ทำให้บังเกิดความสงบหรือความสำราญใจไปได้ และสิ่งไรในโลกนี้
ที่ทำให้บังเกิดความสงบหรือความสำราญโดยไม่มีโทษแล้ว ก็ควร
ยกว่าเป็นของดีได้แล้ว

บางคนอาจจะนึกถึงได้ว่า สิ่งซึ่งทำให้คนล้มความทุกข์ หรือความกระวนกระวายได้ชั่วครวนั้นมีอยู่หลายอย่าง เช่น สุรา, ฝิ่น, กัญชา, ยาเมาต่าง ๆ เป็นต้น แต่ของเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งซึ่งให้ผลร้ายมากกว่าผลดีทั้งสิ้น และความทุกข์สำราญซึ่งจะพึงได้มา เพราะของเหล่านี้ ไม่เท่าความทุกข์ลำบากซึ่งได้เพราะของสิ่งเดียวกัน แต่ส่วนถ้อยคำอันร้อยกรองอย่าง ๑ กับเพลงบรรเลงไพเราะ อีกอย่าง ๑ เป็นเครื่องปลดเปลื้องทุกข์และแก้รำคาญแก้เหงาได้ดีกว่าสุรายาเมาใด ๆ ทั้งเมื่อได้อ่านหรือฟังแล้วก็หาโทษมิได้เลย ส่วนผู้แต่งโคลงฉันท์กาพย์กลอนเองนั้นเล่า ก็ได้รับผลดีเหมือนกัน กล่าวคือ

๑. สบายใจ คล้ายผู้ที่เล่นดนตรีตีพิณพาทย์
๒. เพลิน เพราะใช้สมองในทางที่น่ายกย่องไพเราะ
๓. ต้องเขม่นขม้มักเสด็จโวหารให้แปลก
๔. มีโอกาสได้แสดงความคิดให้ผู้อื่นฟัง

การแต่งร้อยกรองถ้อยคำเป็นโคลงฉันท์กาพย์กลอน นอกจากเป็นประโยชน์แก่ตัวผู้แต่งเองโดยอาการอันกล่าวมาแล้วนั้น ยังนับว่าผู้แต่งทำความพอใจให้แก่เพื่อนมนุษย์ได้อีกเป็นอันมาก

ตามความเห็นของข้าพเจ้ามีอยู่ว่า ผู้แต่งโคลงฉันท์กาพย์กลอน ควรจะคิดถึงผู้อ่านมากกว่าตัวเอง ก็ควรจะเพ่งเล็งให้ผู้อ่านเข้าใจและฟังเพราะมากกว่าที่จะอวดความเก่งของตนเอง เพราะฉะนั้น

ข้าพเจ้าขออนุญาตแนะนำแก่ผู้ที่ตั้งใจจะเป็นจันตะกะว่าให้ละเว้นของบางอย่าง ดังต่อไปนี้ คือ

๑. ควรละเว้นวิธีแต่งอุตริสบัตสัง ซึ่งถึงแม้จะเป็นเครื่องแสดงความสามารถของผู้แต่ง ก็ทำให้เสียจังหวะ เลยทำให้ผู้อ่านรำคาญ เช่นต่างว่าจะแต่งกลอน ๘ แต่อยากจะอวดฝีมือว่าแต่งพลิกแพลงได้ เลยบรรจुकำลงไปในฉันทบาท ดังตัวอย่างนี้

“สมรรถมิ่งสมิงมนุษย์มกุฎพิภพ ขจรตระลบพระบุญฤทธิ
มหิทธิสาร กระเหิมประจันต์ขันสูศัตรุชาญา สเมือนสท้าน
พสุทธราประชานิยม”

กลอนเช่นนี้ไม่ใช่ผิด แต่ตามความเห็นข้าพเจ้าเห็นว่าไม่จำเป็น และทำให้คนอ่านรู้สึกเหนื่อยไม่มีมูล ถ้าจะแต่งให้เป็นกลอน ๘ ให้กินความเท่ากันก็ได้ดังนี้ :-

“สมรรถมิ่งยังคนพินพิภพ ฎาตระลบบุญฤทธิอิทธิสาร
เหิมประจันต์ขันสูศัตรุชาญา แสนสท้านพสุทธราประชานิยม”

ถ้าลองอ่านกลอนทั้ง ๒ บทนี้เทียบกันเข้าแล้ว คงจะรู้สึกว่บทล่างนี้สละสลวยอ่านสบายใจดีกว่าบทบน เพราะเหตุฉะนี้บทละครเขาจึงแต่งกลอนสั้น ๆ เป็นพจน บางทีก็ไม่ถึง ๘ พยางค์ในบาท ๑ ด้วยซ้ำ ถ้าลองนึกดูเถิดว่าหนังสือบทกลอนอะไรที่ชาวเรานิยมกันมาว่าดี มีพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ เป็นต้น กลอนคงสั้น ๆ
งั้น

ถึงโคลงก็เหมือนกัน ถ้าบรรจุคำเข้าไปมากนักรู้จักให้เสีย
จังหวะ เลยจัดหุไปทีเดียว

๒. ควรละเว้นวิธีแต่งอตุตริใช้คำที่ไม่ใช่ภาษาไทย หรือซึ่ง
ยังมิได้รับรองมาใช้เป็นส่วน ๑ แห่งภาษาไทย หรือพูดกันตรง ๆ
ไม่ควรใช้ภาษายุโรป ซึ่งมีสำเนียงผิดกันกับลักษณะสำคัญของ
ภาษาไทยเรา ถ้าจะใช้แต่งเล่นเป็นอย่างตลกกระนั้นควรอยู่ แต่
ต้องแต่งให้ปรากฏชัดทีเดียวว่าตั้งใจให้เป็นหนังสือตลก

๓. ควรละเว้นการใช้คำซึ่งใช้กันอยู่แต่ในวงแคบ ๆ คือใช้
พูดเข้าใจกันอยู่แต่ในหมู่ญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูงของผู้แต่งเอง เช่น
ต่างว่าผู้แต่งกับเพื่อนฝูงใช้ศัพท์ว่า “เบื้อเหลือ” แทน “เกื้อ”
ฉะนั้นคนอื่น ๆ เขาก็หาเข้าใจไม่ว่า “เบื้อเหลือ” แปลว่าอะไร ดังนั้น
ทำให้ผู้อ่านรำคาญเปล่า ๆ ไม่เป็นประโยชน์อะไรเลย เพราะผู้ที่
ไม่รู้ศัพท์นั้นก็ไม่รู้สักว่าขบขันอะไร คงเห็นแต่ว่าพูดไม่เป็นภาษา
มรรยาทเท่านั้น

๔. ควรละเว้นแต่งเรื่องซึ่งไม่เป็นคติ หรือซึ่งหยาบและโลน
เพราะของเหล่านี้ทำให้เสื่อมเสียวิชาเปล่า ๆ

เมื่อได้แสดงมาด้วยข้อควรเว้นแล้ว ก็ควรแสดงด้วยข้อควร
ประพฤติต่อไป

๑. ก่อนที่จะจับแต่งอะไร ต้องดูแบบโคลงฉันทกภาพย์
กลอนเสียก่อน ดูแบบให้เจนตาเป็นดี

๒. ควรอ่านจินตกะวันพันธที่ท่านแต่งมาไว้แล้ว อ่านจนเข้าใจ และได้จั่งหวะแม่นยำ

๓. เลือกลหาเรื่องที่เป็นแก่นสาร

๔. ใช้สมองตรองดูเรื่องนั้นเสียก่อน จนความคิดแตกแล้ว คึดตั้งโครงขนเป็นคำพูดโดยปรกติก่อน แล้วจึงแปลงไปเป็นโคลง, ฉันท์, กาพย์, กลอน, ตามแต่อัธยาศัย เพื่อแสดงให้เห็น ได้แจ่มแจ้ง ขอยกอุทาหรณมากล่าวดังนี้:—

ความคิดเต็ม “คนไทยเราก้เป็นเชอชาติทหารมานานแล้ว เช่นเมื่อครั้งโบราณทหารของพระร่วงก็ปราบขอมยับเย็นไปได้ พวกเราก้เป็นลูกหลานคนไทยพวกพระร่วงนั่นเอง เราไม่ควรที่จะให้เสียชาติเกิด เราต้องช่วยกันชวนเพื่อนฝูงให้ คึดการบ่อกันบ้านเมืองของเรา จะไต่ขนช่อภาษาไปทั่วโลก ชักช้ำก้จะเปลื่องวันเปล่า ขอให้ช่วยกันให้มเรอรบตังใจ”

ผูกเป็นโคลง ได้ ๒ บท ดังต่อไปนี้:—

๐	คนไทยผู้เชอชาติ	ทหาร
	พลพระร่วงราชขอม	พินาศ
	พวกเราลูกหลานไทย	พระร่วง นั้นเอง
	เราจะเสียชาติเกิด	ไม่ควร ๗
๐	ช่วยชวนกันคึดบ่อก	กันเมือง เราเทอญ
	ศักดิ์จะฟูเฟื่องไกล	เกรอกภพ
	ชักช้ำจะเปลื่องวัน	ไปเปล่า นาพ่อ
	ขอช่วยเรอรบได้	ตังใจ. ๗

การแต่งโคลง คน เราในสมัยนี้มีแต่งได้น้อยไปกว่าแต่ก่อน เพราะแบบแผนเที่ยวระจัดกระจายอยู่เสียหลายแห่ง เพราะฉะนั้น เพื่อช่วยอุดหนุนกุลบุตร ข้าพเจ้าได้เก็บแบบโคลงต่าง ๆ ตามที่ ข้าพเจ้าเห็นว่าพอจะใช้เล่นได้ ในสมัยนี้ มารวมไว้ในแห่งเดียวกัน ในสมุดเล่มนี้

อนึ่งเพื่อจะช่วยกุลบุตรมิให้ต้องเสียเวลาเที่ยวค้นหาตัวอย่าง ซึ่งเที่ยวระจัดกระจายอยู่ในหนังสือต่าง ๆ ข้าพเจ้าได้แต่งเรื่อง พระร่วงคำโคลงนั้นขึ้นไว้ โดยใช้ โคลงทุก ๆ อย่างที่มีแบบอยู่ใน สมุดเล่มนี้ ให้เป็นตัวอย่างไปในตัวทีเดียว หวังใจว่าจะเป็น ประโยชน์สัมปรารณา ส่วนกลอนนั้น ไม่จำเป็นที่จะต้องนำมา รวมในที่นี้ เพราะหนังสือบทกลอนมีอยู่มากแล้ว ง่าย ๆ ด้วย ส่วนฉันทันนั้นเป็นของที่มีแบบอยู่บริบูรณ์แล้ว

หนังสือนี้ ข้าพเจ้าได้ตั้งใจแต่งให้แก่โรงเรียนมหาดเล็ก หลวง เพื่อบำรุงวิชากระวีในโรงเรียนนั้น เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าขอให้ หนังสือนี้ไว้เป็นกรรมสิทธิ์แก่โรงเรียนมหาดเล็กหลวงสืบไป เพื่อ นักเรียนทั้งเก่าและใหม่จะได้มีสิ่งซึ่งเตือนใจ ให้รำลึกถึงข้าพเจ้า ผู้มุ่งดีต่อเขาทั้งหลายในชั่วกาลนาน ๆ

ลักษณะต่างโคลง

หลักโคลง

โดยปรกติ โคลงมักแต่งเป็นโคลง ๔ คือแบ่งเป็น ๔ บาท
 บาทที่ ๑, ๒, ๓, มี ๗ พยางค์ หรือบาทที่ ๑ กับที่ ๓ มีสร้อยได้อีก
 บาทละ ๒ พยางค์ ส่วนบาทที่ ๔ ถ้าเป็นโคลงใหญ่มี ๕ พยางค์
 ถ้าเป็นโคลงสั้นมี ๗ พยางค์ ดังแบบข้างล่างนี้:-

โคลงใหญ่

○ ○ ○ ○ ○	○ ○ (○ ○) = สร้อย
○ ○ ○ ○ ○	○ ○
○ ○ ○ ○ ○	○ ○ (○ ○) = สร้อย
○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○

โคลงสั้น

○ ○ ○ ○ ○	○ ○
○ ○ ○ ○ ○	○ ○
○ ○ ○ ○ ○	○ ○
○ ○ ○ ○ ○	○ ○

หลักทั้ง ๒ นี้ใช้ได้เสมอ   ไม่ว่าจะเป็นโคลงที่มีชื่อว่า

กระไร โคลงที่มีชื่อและลักษณะต่างๆ ก็อยู่ที่สัมผัส ซึ่งลงแปลกๆ
 กันเท่านั้น

* สัมผัส

คือคำที่คล้องกัน ซึ่งอยู่ในโคลงกลอน สำหรับให้อ่านฟังเพราะ การวางสัมผัสในที่แปลก ๆ กันนั่นเอง เป็นเครื่องแสดงลักษณะแห่งโคลง ดังจะได้แลเห็นต่อไปข้างหน้า

สัมผัสมี ๒ อย่าง อย่าง ๑ เรียกว่า "สัมผัสนอก" คือคำซึ่งอยู่ในบรรทัด ๑ คล้องกับคำในบรรทัดที่รองลงไป อีกอย่าง ๑ เรียกว่า "สัมผัสใน" คือคำที่คล้องกันในบาทเดียวกัน ดังในคำโคลงนี้:—

๐ แก้ว แก้ว เนา วรรต นถ

อา ภรณ เพริ ต แล

ประดับแต่ภายนอก ส ด อน

ส ถ บ ส ล ้าง

คำ "แก้ว" กับ "เนา." อยู่ในบาทเดียวกันคล้องกัน
 ดังนี้เป็นสัมผัสใน "ภรณ" กับ "ส ด อน" อยู่คนละบาทคล้องกัน
 ดังนี้เป็นสัมผัสนอก

สัมผัสนอกนั้นเป็นของทิ้งไม่ได้ จำเป็นต้องมี แต่สัมผัสในไม่ใช่ของจำเป็น เป็นแต่ถ้ามีได้ก็เพราะฉะนั้น

การแต่งโคลงหรือกลอนก็ยากอยู่ที่สัมผัสมากกว่าสิ่งอื่น เมื่อวางสัมผัสให้เหมาะแล้ว ก็เพราะกันเท่านั้น แต่การหาคำให้ถูกสัมผัสก็คล้องกันด้วย และให้ได้รับความดีด้วยนั้นเป็นการยาก เพราะฉะนั้นผู้เป็นจินตตะกะวจึงต้องเป็นผู้รู้ภาษาด้อย จึงจะพลิกเพลงหาคำ

ให้เหมาะแก่การแต่งโคลงกลอนได้ ดังนั้นนับว่าการแต่งโคลงกลอน
มีคุณในทางทำให้ต้องศึกษาภาษาของตนเองมากขึ้นนั้นเป็นแน่แท้
เอกโท

โคลงโบราณสังเกตว่าท่านไม่สู้จะจำกัดเอกโทนัก เพราะฉนั้น
เข้าใจว่าน่าจะเป็นของที่จำกัดกันขึ้นในชั้นหลังๆ เป็นเครื่องประดับ
ให้เพราะขึ้นบ้างเท่านั้น

โคลงชนิดที่เรียกว่า “โคลงสุภาพ” คือโคลง ๔ ธรรมดา
ที่ต่างๆ กันอยู่โดยมากในกาลปัจจุบันนี้ มีกำหนดให้ลงเอก ๗ แห่ง
โท ๔ แห่ง ดังต่อไปนี้

○ ○ ○ ○ ' ๖	○ ○
○ ○ ' ○ ○ ○	! ๖
○ ○ ○ ' ○ ○	○ ○
○ ○ ' ○ ○ ○	! ๖
○ ○ ○ ○ ๖	○ ○ ○ ○

ถ้าจะแต่งโคลงดังนี้ ก็วางเอกโทเหมือนกันในบาทที่ ๑, ๒, ๓,
แต่บาทที่ ๔ พยางค์ที่ ๗ ไม่ต้องวางโท

หนึ่งในบาทต้น อนุญาตไว้ว่า ให้แลกที่เอกโทกันได้ คือ
เอาโทไปลงพยางค์ที่ ๔ เอกลงพยางค์ที่ ๕ ได้

อีกประการ ๑ ถ้าขัดข้องด้วยคำที่ใช่ไม่เอก อนุญาตให้ใช้
คำตายแทนได้ คือคำแม่ กก, กค, กบ, ทั้งหมด และคำแม่ กกา

จำพวกกึ่งคำกึ่งสำเนียง นอ,นา,เนอ, และในจำพวกคำคือ ฟ้,พ้อ, แม่,ฤ, คำและสำเนียงเหล่านี้ บัญญัติว่าให้ ไว้ท้ายที่สุดแห่งสร้อย คือสำหรับต่อกับคำอีกคำ ๑

นอกจากนี้สร้อยอยู่อีกอัน ๑ ซึ่ง พบใน หนังสือ ชั้น กรุงรัตนโกสินทร์อยู่บ่อย ๆ คือคำ “บารณ” ซึ่งเป็นคำเดียวที่เป็น ๓ พยางค์ ที่อนุญาตให้ใช้เป็นสร้อย แต่เป็นคำที่ยากที่จะเอาเข้าให้เหมาะได้ เพราะยากที่จะแปลความได้

กับยังมีที่อาจารย์ชั้นใหม่อนุญาตให้ ใช้อยู่อีกอย่าง ๑ คือ “กิด” ซึ่งออกจะเหมาะเอาเป็น “สร้อยโทษ” ด้วยซ้ำ แต่แท้จริงเป็นสร้อยอย่างแบบโบราณที่คงเหลือมาเท่านั้นเอง

กระทุ

คือประโยคอัน ๑ ซึ่งตั้งขึ้นไว้ แล้วและแต่งโคลงบรรยายความอีกชั้น ๑ ประโยคที่จะตั้งเป็นกระทุนั้น ต้องเลือกให้ได้ ประโยคที่มี ๔ คำ (หรือ ๔ พยางค์) หรือ ๘ คำ (หรือ ๘ พยางค์) ที่จะแบ่งออกเป็น ๔ ภาคได้โดยสะดวกและได้ความทุกภาค เช่น “มือ, ด่วน, ไต่, แหวน” หรือ “เพื่อนกิน, หาง่าย, เพื่อนตาย, หายาก” ดังนั้นนับว่าเป็นกระทุอย่างดี แต่ถ้าแบ่งออกแล้วไม่ได้ความเรียบร้อยทั้ง ๔ ภาค เช่น “จบ, บ, ร, บุรณ” ดังนี้ จัดว่าเป็นกระทุเพลง แต่ก็ใช้ได้เหมือนกัน

การแต่งโคลงกระทู้มักใช้สำหรับฝึกหัดการแต่งโคลง คือให้
ให้ขยายความจากประโยคอัน ๑ คล้ายหัดเรียงความจากปัญหาอัน
เพื่อให้เข้าใจแจ่มแจ้งว่า โคลงกระทู้นั้นมีลักษณะอย่างไร จงดู
ตัวอย่างข้างล่างนี้

(ก) กระทู้ ๑ พยางค์:—

<u>มือ</u>	ซ้ายขวาขาคัน	ฤๅมี
<u>ตัว</u>	เด็ดคูใดดี	หนึ่งน้อย
<u>ใต้</u>	ทองเท่าต่อมดี	แหวนประดับ
<u>แหวน</u>	จะสอดสวมก้อย	กุดสั้นใส่ไฉน ฯ

(จากโลกนิติ)

(ข) กระทู้ ๒ พยางค์:—

<u>เพื่อน</u>	กัน สันทรพิสัยแล้ว	หน่ายหนี
<u>ทาง</u>	ง่าย หลายหม่นมี	มากได้
<u>เพื่อน</u>	ตาย ถ้ายแทนชี	วาอาตม์
<u>หาย</u>	าก ฝากผีไข	ยากแท้จักหา ฯ

(จากโลกนิติ)

ถ้าพิจารณาดูโคลงทั้ง ๒ นี้แล้ว ก็คงจะแลเห็นได้ว่า ถูก
แบบที่แสดงไว้ คือถ้อยคำในโคลงย่อมบรรยายขยายความที่ตั้งเป็น
กระทู้นั้นบาทต่อบาท เช่นในบาท ๑ แห่งโคลงบทที่ ๒ กระทู้ตั้ง
อยู่ว่า “เพื่อนกัน” เมื่อจะบอกลักษณะแห่งบุคคลชนิดนี้ ก็คง

บอกว่า “สั้นทรัพย์แล้ว หน่ายหนี่” ดังนี้เอง ซึ่งเป็นคำบรรยาย
ขยายกระทู้โดยตรงทีเดียว

โคลงกระทู้มีข้อจำกัดอยู่มากเช่นนี้ จึงเป็นของที่ไร้ทั่ว ๆ ไป
ไม่มีใครได้ เพราะจะแต่งโคลงกระทู้หลาย ๆ บทติด ๆ กัน และ
ให้เนื้อเรื่องต่อกันด้วยนั้น ย่อมเป็นการยากอยู่ เพราะฉะนั้นนอกจาก
ที่จะใช้สำหรับให้ผู้เริ่มฝึกหัดแต่งโคลง ก็มักใช้แต่สำหรับแสดง
สุภาสัทขัณฑ์ ๑ หรือ ๒ บท จะดำเนินเรื่องราวอะไรด้วยโคลงกระทู้
หาสะดวกไม่

คำแนะนำ

ในที่สุดนี้ขอแนะนำว่า การที่จะแต่งโคลงควรเลือกใช้แบบที่
รู้สึกว่ายากเกินหน้านั้นแล จึงจะแต่งได้คล่อง แต่ขอตักเตือนว่า
ที่จะแต่งนอกหลักโคลงไปนั้น ยากที่จะให้เพราะได้ เพราะนักแต่ง
แต่งหนังสือโบราณเขาได้ลองกันมาเสียมากแล้ว ที่เขาเห็นว่าใช้ได้
จึงจะตกมาถึงชั้นเรา เพราะฉะนั้นอย่าอุตริมากเกินไปดีกว่า ขอเชิญ
พิจารณาดูแบบโคลงต่าง ๆ ต่อไปนี้ให้ดีเถิด ๆ

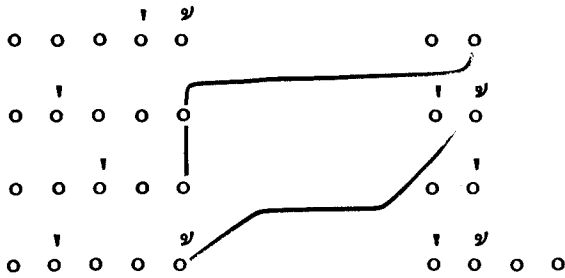
แบบโคลงต่าง ๆ

แบบโคลงเหล่านี้ ได้เก็บมาจากแบบโคลงในจินตามณีบ้าง
ในกาพย์สารวิลาสบ้าง และได้เลือกเอาแต่เฉพาะที่ข้าพเจ้าเอง
เห็นว่าพอจะใช้แต่งเล่นได้

เพื่อง่ายแก่ผู้เรียน ข้าพเจ้าได้เขียนเป็นโครงแห่งโคลงจีนไว้
 โดยมาก เพื่อแสดงท่วงเอกโท และแสดงสัมผัส วิธีแสดงสัมผัส
 คือโยงเส้นต่อกัน.

โคลงสุภาพ

(แบบจากจีนตามฉี)

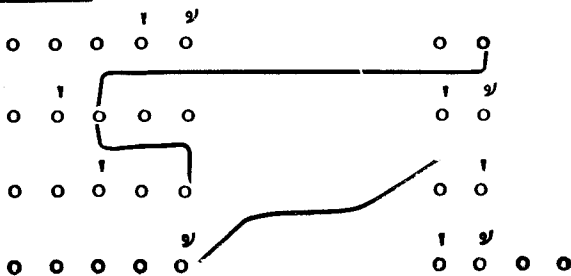
ตัวอย่าง:-

๑ เสียงภาเสียงเล่าอ้าง	อันใด
เสียงย่อมขอยศไกร	ทั่วหล้า
สองเชื้อพี่หลับไหล	ลุ่มต้น
สองพี่คิดเองอ้า	อย่าได้ถามเพื่อ ฯ

โคลงทนต์

(แบบจากจีนตามฉี)

(๑) ตรีเพชรทนต์

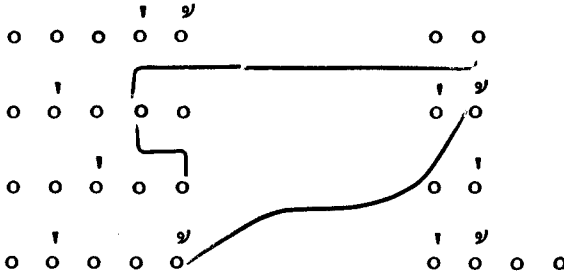
ตัวอย่าง:-

๐ ปางนั้นสองราชไท่	ดาบส
สาพิมพ์ไปมา	กล่าวแก้ว
ประทานราชเอารส	สองราช
เวนแต่ชุกแล้ว	จึงให้ชมทาน ๆ

อธิบาย: โคลงแบบนี้ ที่แปลกกับโคลงสุภาพอยู่ที่เพียงที่

ในบาท ๒ ซึ่งสัมผัสไปตกอยู่ที่พยางค์ ที่ ๓ แทนพยางค์ ที่ ๕ เท่านั้น นอกจากนั้นก็เหมือนโคลงสุภาพนั่นเอง

(๗) จัตวาทัศน์

ตัวอย่าง:-

๐ ท้าวไทยนฤเทศข้า	ขับหน้
ลูกราชสีห์พิกล้ว	ไพร่ฟ้า
พลเมืองบคุด	ดาลเดือด
กระหทัยดลบันดาล	อยู่สร้างแสงบุญ ๆ

อธิบาย: โคลงแบบนี้ ที่แปลกกับโคลงสุภาพอยู่ที่เพียงใน บาท ๒ ซึ่งสัมผัสไปตกอยู่ที่พยางค์ที่ ๔ แทนพยางค์ ที่ ๕ เท่านั้น

โคลงกลบท

คือโคลงสุภาพนั่นเอง แต่ใช้วิธีรจนาคถ้าย ๆ กลอนกลบท
กล่าวคือโยกโย้เล่นต่าง ๆ ดังจะแสดงให้เห็นได้ดีที่สุดแต่โดยให้ดู
ตัวอย่างดังต่อไปนี้:—

(๑) นาคพันธ์ (จากจินตามณี)

๑ ฝนตกนกร้องรำ	ครวญคราง
ครางครวญถึงนวลนาง	โศกเศร้า
เศร้าโศกรำแต่ปาง	ไปจาก
จากไปเรื่อยมโฉนเจ้า	พี่เพียงตรอมตาย ฯ

(๒) นาคเกี้ยว (โคลงตัวอย่างข้าพเจ้าแต่งขึ้นเอง)

๑ ประสงค์คงซื้อต้อง	สงวนศักดิ์
ศักดิ์ประสงค์จึ่งรัก	สัตย์ไว้
ไว้แน่และแม่จัก	เสียชีพ
ชีพก็ยอมเสียได้	เพื่อไว้สัจจิ่ง ฯ

(๓) นาคเกี้ยว ๒ ชั้น (โคลงตัวอย่างข้าพเจ้าแต่งขึ้นเอง)

๑ ประสงค์คงซื้อต้อง	สงวนศักดิ์
สงวนศักดิ์จាំต้องรักษ์	สัตย์ไว้
สัตย์ไว้แน่แม่จัก	เสียชีพ
เสียชีพยอมเสียได้	เพื่อไว้สัจจิ่ง ฯ

หมายเหตุ— โคลงนาคเกี่ยว นักเลงโคลงเก่า ๆ มีเล่นกัน
อยู่บ้าง แต่ไม่ได้มีอยู่ในตำราโคลงใด ๆ

(๔) อักษรล้วน (โคลงตัวอย่างของข้าพเจ้าเอง)

๑ ชายชาญชัยชาติเชอ	เชิงชาญ
สู้ศึกสุดศึกสาร	สั่งสร้อง
รารามรุทรแรงราวญ	รอนราพณ์
เกรอกเกียรติไกรกีก้อง	ก่อกู่กรุงไกร ฯ

(๕) อักษรล้วนสลับ (โคลงตัวอย่างของข้าพเจ้า)

๑ เสียงไสยออกข้อน	สรรเสริญ
รวงราชข่มขอมเงิน	รุทร้าว
เด่นเดชะชนเชิญ	ดาดาษ
ฟังพระทศเทพท้าว	ฟังเพียงเทพา ฯ

(๖) สารถึขักรถ (จากจินตามณี)

๑ แจ่งคำถามข่าวแจ่ง	คำถาม
ตามแต่รู้บอกตาม	แต่รู้
ยากยิ่งสุดความยาก	ยิ่งสุด
แท็ชรมาสู้	สู้แท็ชรมา ฯ

(๗) บทสังขยา (จากจินตามณี)

๑ ใจจรรักษ์เจ้ารักษ์	จงใจ
รื้อนร่วมในความใน	ร่วมรื้อน
พ่างจากไปไกลไป	จากพ่าง
คณิงแสนยังรักษ์ข้อน	รักษ์ข้อนแสนคณิง ฯ

(๘) ทวารประดับ (จากจินตามณี)

๐	กลางวัน	ฟังข่าวร้าย	วันกลาง
	ร้อนยิ่ง	ไฟฟอนฟาง	ยิ่งร้อน
	ข่มสุด	โศกไปจาง	สุดข่ม
	กรรมกุ	ฉันทอดสอน	ชัดให้กรรม ๗

อธิบาย - โคลงแบบตั้งแต่ที่ ๔ ถึงที่ ๘ นี้ เขาสำหรับแต่ง
 อดตมอกัน มักพบปนบทเดี่ยว ๆ อยู่ ไม่ใคร่ใช้สำหรับเดินเรื่อง
 หามิได้

ถ้าจะกล่าวโดยทั่ว ๆ ไป โคลงกลบทปนโคลงแผลง ซึ่งโดย
 ปรกติก็ไม่ใคร่จะมีใครแต่ง เพราะการหาคำให้เหมาะนั้นยากนัก
 และถ้าจะบังจำกัดเอกโทเข้าด้วยแล้ว ก็จะต้องยากหนักขึ้น แต่ครั้น
 ว่าจะไม่นำมารวบรวมไว้ในที่นี้ ก็ดูจะเป็นตำราอันบกพร่องไป จึง
 นำตัวอย่างมาลงไว้ อย่างน้อยก็พอได้อ่านเล่นแปลก ๆ ๗

โคลงกระทู้(๑) กระทู้สามัญ (โคลงตัวอย่างของข้าพเจ้าเอง)

๐	ช่วย	กันเกิดพี่น้อง	ร่วมชาติ
	ทำ	สิ่งซึ่งยังขาด	อยู่แท้
	รู้	กันศัตรูอาจ	จรเหยียบ
	บ้าน	แตกยับย่อยแล้	สุขได้นั้นใจ ๗

(๒) กระทู้พจน์ (โคลงตัวอย่างของข้าพเจ้าเอง)

๐	รู้	ดีจงอย่าเว้น	ทำดี
	จัก	ประพาศพิชฌัม	แต่ข้อ
	รัก	ตนจึ่งรักศรี	สงวนศักดิ์
	ตัว	แหละจำจักต้อง	ข่มเค้นใจตัว ฯ

(๓) กระทู้ทวิพจน์ (จากโลกนิติ)

๐	ข้างสาร	หกศอกไซ้	เสียงา
	งูเห่า	กลายเปนปลา	อย่าต้อง
	ข้าเก่า	เกิดแต่ตา	ตนบู กัด
	เมียรัก	อยู่ร่วมห้อง	อย่าไว้ใจวาง ฯ

(๔) กระทู้ย่น (จากโลกนิติ)

๐	เสีย	สินสงวนศักดิ์ไว้	วงศ์หงส์
	เสีย	ศักดิ์สู่ประสงค์	สิ่งรู้
	เสีย	รู้เร่งดำรง	ความสัจย์ ใว์นา
	เสีย	สัจย์อย่าเสียสู่	ชีพม้วยมรณา ฯ

(๕) กระทู้สีกัดแคร์ (จากจินตามณี)

๐	เนตร	คมสมลักษณ์เนอ	นิล เนตร
	น้อง	จะวอนวานเชฐ	เหนียว น้อง
	ส่อง	สรห่อนถูกเภท	เรียม ส่อง
	มา	สบจบจบห้อง	ต่อเท้าว้น มา ฯ

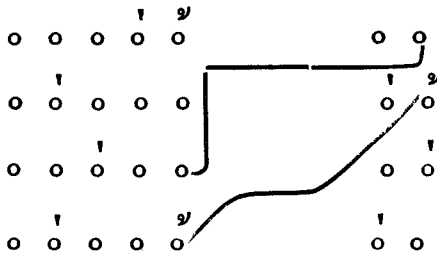

(๖) กระทู้พันรวิสติ (จากจินตามณี)

๐	พื	พบ	รัษ	ฐึ	ข้าง	วิงวอน
	เขาว	สวาท	กรวญ	คณิง	นอน	แนบน้อง
	เจ้า	กลาศ	บ้วน	ถึง	สมร	เสมอหนึ่ง
	หลบ	ภักตร์	อยู่	นาง	ข้อง	คิงแก่นฤาไนนฯ

(หมายเหตุ—อ่านลงมาเป็นแถว ๆ ได้รับความต่อกันเป็นกลอน
ถ้าอ่านซ้ายไปขวาโดยปรกติเป็นโคลง เป็นของปลาตเท่านั้น ไม่
เคยเห็นในหนังสือใดนอกจากจินตามณี)

โคลงสั้น

ตัวอย่าง—

๐ สรรเพชญ์กักรุกเลื่อนพ้อง
โถมจ่ายลาวฤฤทธิ
เพียงพระสุรินทรา
ตามต่อไพริศแล้ว

พลพฤษณ์
ร้อนเกล้า
ชิกราช
เลอศบรรพพ์ ฯ
(จากยวนพ่าย)

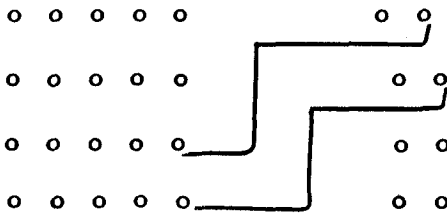
โคลงโบราณ

จงสังเกตไว้ว่า โคลงโบราณเขาไม่ใคร่จะจำกัดเอกโทหนัก ถ้า
เอาลงได้ก็เป็นดี แต่ถ้าไม่ได้ก็ไม่ลงทีเดียว หรือใช้เอกโทโทษ
ก็ได้ คำแม่กก, กต, กบ, สังเกตว่าโบราณมักใช้แทนโทอยู่โดยมาก

ข้อสำคัญในการแต่งโคลงโบราณก็มีแต่เพียงวาง สัมผัสให้ถูก
แบบเท่านั้นเป็นพอแล้ว

ตัวอย่างโคลงเหล่านี้ โดยมากมาจากกาพย์สารวิลาสนี้.

(๑) วิชขุมาลี (คือโคลงต้นนี้เอง แต่ไม่จำกัดเอกโท)

ตัวอย่าง -

๐ ข้าแต่พระพุทธรเกล้า	มุนินทร์
ลายลักษณ์ะบาทหัดดี	วิจิตร
ชนนิกรไหว้อาจิณ	กนคำ
ตั้งกระหม่อมข้านิตย์	เท่ามรณ ๑

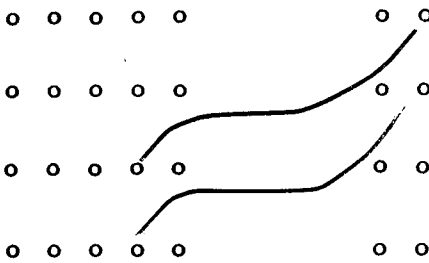
(๒) มหาวิชขุมาลี (เพิ่ม ๒ พยางค์บาทท้าย)

๐ ข้าแต่พระพุทธรเกล้า	มุนินทร์
ลายลักษณ์ะบาทหัดดี	วิจิตร
ชนนิกรไหว้อาจิณ	กนคำ
ตั้งกระหม่อมข้านิตย์	ต่อเท่าเมื่อมรณ ๑

(๓) วิชขุมาลีแฝง (ของข้าพเจ้า)

๑ ข้าแต่พระพุทธรเกล้า	มุนินทร์
ลายลักษณ์บาปหัตถ์	วิจิตร
ชนนิกโรหิว้อจัน	คั่นคำ
ตั้งกระหม่อมนิตยข้า	คุษฎี ฯ

(๔) จิตรลดา

ตัวอย่าง—

๑ พระจันทร์เพ็ญแล้ว	สร้ทกาล
ชช่วงโชติพรายงาม	รุ่งฟ้า
ให้คนชั้นบานนิตย	ทุกหมู่
รัศมีเรืองกล้าแหล่ง	เวหา ฯ

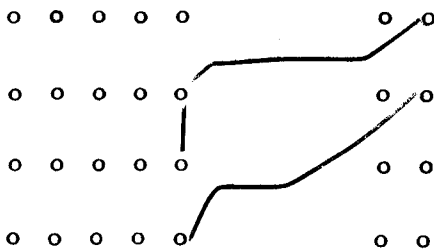
(๕) มหาจิตรลดา (เพิ่ม ๒ พยางค์บาทท้าย)

๑ พระจันทร์เพ็ญแล้ว	สร้ทกาล
ชช่วงโชติพรายงาม	รุ่งฟ้า
ให้คนชั้นบานนิตย	ทุกหมู่
รัศมีเรืองกล้าแหล่ง	แห่งห้องเวหา ฯ

(๖) จิตรลดาเพลง (ของข้าพเจ้า)

๐ พระจันทร์เพ็ญแผ้ว	สร้ทกาล
ชช่วงโชติพรายงาม	รุ่งฟ้า
ให้คนชนบานนิตย์	ทุกหมู่
รัศมีเรืองโรจน์กล้า	เวหา ฯ

(๗) สินธุมาลี

ตัวอย่าง :

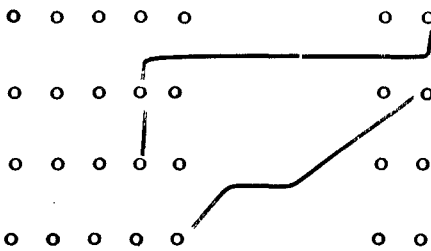
๐ ข้าแต่พระพุทเจ้า	ใจปราชญ์
รัศมีองค์โอภาส	รุ่งฟ้า
พระสุรเสียงเพราะฉลาด	โลมโลก
สัตบุรุษทั่วหล้า	ชนนิตย์ ฯ

(๘) มหาสินธุมาลี (เหมือนโคลงสุภาพ แต่ไม่จำกัดเอกโท)

๐ ข้าแต่พระพุทเจ้า	ใจปราชญ์
รัศมีองค์โอภาส	รุ่งฟ้า
พระสุรเสียงเพราะฉลาด	โลมโลก
สัตบุรุษทั่วหล้า	ชนนิตย์ช้อธรรม ฯ

(๙) สินธุมาลีเพลง (ของข้าพเจ้า)

๐ ข้าแต่พระพุทธเจ้า	ใจปราชญ์
รัศมีองค์โอภาส	รุ่งฟ้า
พระสุรเสียงเพราะฉลาด	โลมโลก
สัตบุรุษสำเภา	ชมนิศย์ ฯ

(๑๐) นันทะท่าย

ตัวอย่าง:

๐ พระสุริยทรงเดช	เสด็จฉาย
หาวหนพรายพรายเรือง	รุ่งเร้า
ปทุมิกรผายกลีบ	รสคดี
เนกพระพุทธเจ้า	เตือนโลก ฯ

(๑๑) มหานันทะท่าย (เพิ่ม ๒ พยางค์ที่บาทท้าย)

๐ พระสุริยทรงเดช	เสด็จฉาย
หาวหนพรายพรายเรือง	รุ่งเร้า
ปทุมิกรผายกลีบ	รสคดี
เนกพระพุทธเจ้า	เตือนโลกเห็นธรรม ฯ

(๑๒) นันทะท่ายี่แฝง (ของข้าพเจ้า)

๑ พระสุริยทรงเดช	เสด็จฉาย
หาหนพรายพรายเรื่อง	รุ่งเร้า
ปทุมกรผายกลับ	รสคลี่
เณกพระเปนเจ้าตรัส	เตือนโลก ฯ

(หมายเหตุ โคลงที่ ๒, ๕, ๘, ๑๑, แฝงก็ได้เช่นกัน)

โคลงเยี่ยงโบราณ

(ของข้าพเจ้า)

(๑) วชิรมาลี

๑ องค์พระพุทธรเจ้า	โคบาล
สอนธรรมสมานจิต	สัตบุรุษ
นำเน่าสู่นิรพาน	พันทุกข์
พระนราศกสุทัธ	ศาสดา ฯ

(๒) มุกตะมาลี

๑ ธรรมาติเรกรุ่ง	ชวลิต
น้อมนำดวงจิตจร	สู่ขอบ
สละไทรทุจริต	เห็นโทษ
ธรรมะดั่งกอบแก้ว	โกยทอง ฯ

(๓) รัตนมาลี

๑	อีกผองสาวกเจ้า	ทรงจำ
	กำหนดบทธพระธรรม	สอนโลก
	สงฆ์ประจุนำทาง	รอดบาป
	เหมือนช่วยให้สว่างไสก	สุดภัย ฯ

(๔) จิตรมาลี

๑	ไตรรัตน์ซึ่งดั่ง	เทวัญ
	ใครพึงพึงสู่สวรรค์	แม่นแท้
	ไตรรัตน์ย่อมกันภัย	อุบาทว์
	ใครพึงถึงแม่ทุกข์	ต่างสูญ ฯ

หมายเหตุ โคลง ๔ แบบนี้ ไม่มีในตำราโคลงแห่งใด ๆ (หรือมีซ้ำพเจ้าก็ยังไม่ได้พบ) เพราะฉนั้นจึงขนานนามใหม่ แต่จะว่าเป็นของเพลงนอกครุไปทีเดียวนั้นไม่ได้ เพราะในหนังสือโบราณ เช่น โองการแข่งน้ำ และขวนพ่าย มีคณะโคลงคล้ายเช่นนี้อยู่บ้าง ฯ

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ ไสภณพิพรรฒธนากร

ตำบลถนนราชพิศ จังหวัดพระนคร

วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พระพุทธศักราช ๒๔๗๐